

Оливера Думић
Небојша Ђокић

ГДЕ СЕ НАЛАЗИЛО СЕЛО ОРАШЈЕ У РЕСАВИ

Апстракт: У раду је покушано да се одреди положај некадашњег села Орашја у нахији Ресаве и да се докаже да је то данашњи Деспотовац.

Село Орашје се, у изворима, први пут помиње 1467. године у „Браничевском дефтеру“.¹ По овом попису село Орашје (кагеу-и Орашеу) је припадало тимару Мустафе диздара трвђаве Ресаве и налазило се у Ресави. Било је то село са 24 кућа од којих је једна била свештеничка (поп Милослав). У селу су се доста гајиле житарице (око 416 лукна пшенице, 224 лукна јечма, 120 лукна зоби и 80 лукна проса). Гајило се и сочиво, конопља и поврће (не само за потребе домаћинства већ и за продају). Село је имало и винограде а нарочито се истицало у производњи меда. Орашје је било међу највећим произвођачима меда у Ресави па и шире. У селу се налазила и два млина од којих је један био прилично велики - имао је 3 жрвња (додуше овај велики млин је био неисправан у време пописа). Споменимо и да је село имало своје сејалиште а то је била мезра Храстић. За нас је веома битно да се у селу налазио пазар и панађур са баждарином чији је приход био 200 аспри. Укупна приход села је био 3109 аспри.² По мишљењу М. Стојаковића то Орашје је идентично са данашњим селом Орашјем у Ресави.³

По подацима пописа из 1476. године у близини села Орашја налазили су се виногради, који су били у поседу посадника трвђаве Ресаве, те су они били дужни да уместо ушура, за сваки дунум плаћају по три акче.⁴ По истом попису проверници (из хришћанства у ислам) су убележени у 19 села и то од једног до три у селу. Највише проверника - 7, уписано је управо у селу Орашју, које се налазило близу трвђаве Ресаве. Ово село је 1476. године имало 65 кућа и

приход 5427 акчи (120 дуката). Село је и ове године држало пазар и панађур.⁵ Године 1516. код трвђаве Ресаве се одржавао пазар, чији се закуп није плаћао. Уз попис становника села Орашја (58 кућа) убележено је да они врше службу у трвђави Ресаве а заузврат су били ослобођени испенхе, ушура и намета авариза диваније, давали су пун износ харача, а ресум на панађур, ресум на бурад и хирми хинајет узимао је санхак бег. Ову службу становници Орашја вршили су и за време Мурата III. После тога о оваквој њиховој служби нема помена у расположивим изворима.⁶ Е. Миљковић не лоцира прецизније ово Орашје осим што наводи да се налазило близу трвђаве Ресаве.⁷

Село Орашје је још раније спомињала О. Зиројевић у својој књизи „Турско војно уређење у Србији 1459–1683“. Када говори о трвђави Ресави она наводи како су 1516. године мереметчије те трвђаве били становници села Орашја и то свих 58 домова. Давали су харач а испенхе и ушуре нису давали и били су ослобођени намета аваризи диваније. И увреме владавине Мурата III (за касније време, и по њој, немамо сачуваних извора) 21 дом села Орашја је био ослобођен кулука и осталих новчаних давања.⁸ О. Зиројевић, такође, ово село Орашје поистовећује са данашњим селом Орашјем у Ресави.⁹

Као што видимо до сада је у стручној литератури важило миљење да је споменуто Орашје данашње циганско село Орашје у Ресави. Да ли је то тако?

¹ М. Стојаковић, Браничевски тefter - Poimenični popis pokrajine Braničevsko iz 1467. godine, Beograd 1987, 216

² М. Стојаковић, Браничевски тefter - Poimenični popis pokrajine Braničevsko iz 1467. godine, Beograd 1987, 216

³ М. Стојаковић, Браничевски тefter - Poimenični popis pokrajine Braničevsko iz 1467. godine, Beograd 1987, 216 нар. 446

⁴ ВВА, ТТД 16 (1476); Е. Миљковић, Смедеревски санхак 1476–1560, Београд 2004, 145

⁵ ВВА, ТТД 16 (1476); Е. Миљковић, Смедеревски санхак 1476–1560, Београд 2004, 295

⁶ ВВА, ТТД 1007 (1516); Е. Миљковић, Смедеревски санхак 1476–1560, Београд 2004, 145, 260

⁷ Е. Миљковић, Смедеревски санхак 1476–1560, Београд 2004, 295

⁸ О. Зиројевић, Турско војно уређење у Србији 1459–1683, Београд 1974, 140 и 196

⁹ О. Зиројевић, Турско војно уређење у Србији 1459–1683, Београд 1974, 196 нар. 506

Данашње село Орашје у Ресави се налази испод брда Вуковца. Село је некада било над селом Плажани, „у реци“, и сматрало се као цигански заселак тог села. Плажанци су Цигане одатле отерали у Грабовицу где су се опет населили, више села „у реци“, али их Грабовчани и одатле протерају још више у брдо.¹⁰ Орашје се не спомиње ни у попису из 1822. године а ни у Вуком попису села објављеном у „Даници“ за 1827. годину.¹¹ Орашја нема ни у државном попису из 1863. године¹² а нема га ни на полу официјелној карти Округа Ћупријског из 1871. године.¹³ Значи ово село је настало на самом крају XIX века и нема никаквих трагова старијег насеља у његовом атару јер је су сељаци из Плажана и Грабовице протерали Цигане на место где нико није хтео да живи.

Наравно, поставља се питање где се онда налазило то Орашје из османских дефтера и да ли је то уопште могуће утврдити.

За XVII век нисмо нашли податке о Орашју али већ почетком XVIII века оно се поново јавља у историјским изворима. Наиме око 1700. године нахија Ресави се састојала од два зијамета и 35 тимара. До новог рата са Аустријом на том простору су забележени поседници на свега 12 лена. Године 1699. били су заузети једино зијамет Богова¹⁴ и тимари Долна Сења, Бељајка и Долње Бресје. Две године касније, 1701. попуњени су тимари Горња Велухћа, Долњи Радошин, Добротес и Ломница. Зијамет Орашје је попуњен 1703. године а тимар Кузинац, друго име Грабовац 1704. године. Током 1705. године попуњени су тимари Окопац (друго име Жупањевац), Обрашац и Храстник. Коначно 1711. године попуњен је и тимар који је чинио десетак од риболова на Морави од Параћина до Дунава.¹⁵ Као што видимо Орашје је 1703. године било

зијамет и није чудо што ће то за време аустријске владавине овим крајевима после Пожаревачког мира бити највеће село у Ресави.

У време аустријске власти у Србији, након Пожаревачког мира 1718. године под Комору или Дворско коморско веће по списку из 1730. године у Ресавском дистрикту потпадала су следећа села: Бобово, Гложане, Грабовица, Ђонци, Јеховац (Јовац), Иванковац, Миросава,¹⁶ Орашје, Поповац, Свилајнац, Суботица, Химаре и Војска.¹⁷ Под војну управу потпадала су 1737. године у Ресавском дистрикту следећа насеља: Горње Сење, Доње Сење, Миросава, Алацкиа (Алаке),¹⁸ Срњак, Тсениоваз, Пењавица или Пањевац, Враше (пола је припало комори), Ћуприја и Матеовце.¹⁹ Орашје се спомиње и пар година раније, крајем 1728. године када је Комисија за ра ревизију и регулисање целокупне Српске националне милиције наредила да се Орашје, које су до тада насељавали искључиво припадници милиције, испразни и уступи Комори.²⁰ Као што смо из каснијих пописа видели то је само делимично остварено.

Орашје је 1733. године припадало парохији манастира Ресаве. Вега су у то време насељавили, по пола, паори и војници којих је укупно било 35 хлебова (тј око 250 становника). Село се налазило на мање од „фертал“ часа хода

¹⁰ С. М. Мијатовић, Ресави, Насеља књ. 26, Београд 1930, 219–220

¹¹ В. Карахић, Географическо - статическо описаније Србије, Даница за годину 1827, Беч 1827, 71; коментар Р. Новаковић у репринт издању „Даница 1826–1829, 1834,” Београд 1969, 701

¹² Б. Перуничкић, Државни попис у Горњој Ресави 1863. године, Београд 1990.

¹³ Објављена у: Б. Перуничкић, Државни попис у Горњој Ресави 1863. године, Београд 1990, 17. Додуше ова карта није баш најпоузданији извор јер на њој нису убележена нека села за која засигурно знамо да су постојала у то време као што је на пример Сикирица.

¹⁴ Може да буде и Богава и Бобова.

¹⁵ Р. Тричковић, „Ћуприја и средње Поморавље до Првог српског устанка“, у: Бој на Иванковцу, Београд 1979, 136

¹⁶ Миросава се налазила близу данашњег села Језера. Р. Тричковић, „Ћуприја и средње Поморавље до Првог српског устанка“, у: Бој на Иванковцу, Београд 1979, 100

¹⁷ Д. Поповић, Србија и Београд од пожаревачког до београдског мира (1718–1739), Београд 1950, 71; Н. Ђокић, Q. Поповић, Браничевска епархија у првој половини XIX века, Пожаревац 2005, 157; О. Думић, Н. Ђокић, Прилог историји цркве у Свилајнцу, Гласник Српске православне цркве бр. 7 јули 2006. г, с. 214–215; О. Думић, Н. Ђокић, Просуо се бисер крај Мораве – Миљков манастир, Крушевац 2006, 20–21

¹⁸ Данас село Језеро. Р. Тричковић, „Ћуприја и средње Поморавље до Првог српског устанка“, у: Бој на Иванковцу, Београд 1979, 99

¹⁹ Д. Поповић, Србија и Београд од пожаревачког до београдског мира (1718–1739), Београд 1950, 73; Н. Ђокић, Q. Поповић, Браничевска епархија у првој половини XIX века, Пожаревац 2005, 157; О. Думић, Н. Ђокић, Прилог историји цркве у Свилајнцу, Гласник Српске православне цркве бр. 7 јули 2006. г, с. 214–215; О. Думић, Н. Ђокић, Просуо се бисер крај Мораве – Миљков манастир, Крушевац 2006, 21

²⁰ С. Пециначки, Подаци о уређењу Србијанске милиције у 1728/29. години, Зборник радова Народног музеја у Чачку св. VII, Чачак 1976, 172, 181; Р. А. Веселиновић, Војна крајина у Србији 1718–1739, Зборник Историјског музеја Србије 21, Београд 1984, 21

од манастира Ресаве.²¹ Из овог можемо закључити да се Орашје налазило око 1 км од манастира Ресаве. Јасно је да је морало да се налази или у атару данашњег Деспотовца или у атару данашњег села Буковац.

Али вратимо се за часак тадашњој ресавској парохији коју су тада 1733. године чинила села.²²

Орашје... 35 домова (½ паори а ½ војници), од манастира ¼ сахата

Пањевац... 12 домова (Срби војници), од манастира 1 ½ сахата

Јоховац ... 15 домова (Срби под комором), од манастира ½ сахата

Грабовица ... 16 домова (Срби под комором), од манастира ½ сахата

Поповићи ... 15 домова (Срби под комором), од манастира 1 ½ сахата

Ђонци ... 10 домова (Срби под комором), од манастира 2 сахата

Грабовац ... 17 домова (Срби под комором), од манастира 3 сахата

Свилајници ... 28 домова (Срби под комором), од манастира 3 ½ сахата

Гложани ... 11 домова (Срби под комором), од манастира 4 сахата

Војска ... 9 домова (Срби паори), од манастира 4 сахата

По предлогу ексарха Максима Ратковића села Орашје, Пањевац, Јоховац, Грабовница и Поповићи су требали да остану при Ресави а преостала села су требала да формирају нову парохију која је требала да буде при ново изграђеној цркви у Грабовцу.²³

У нешто ранијем аустријском попису из 1718. године не помиње се Орашје у Ресавском дистрикту али нема ни Војника. Интересантно је да је највеће насеље 1718. године у том дистрикту Ресав са 18 домаћинстава која има и 4 млина.²⁴ Овде није реч о манастиру јер се овај помиње нешто даље уз навођење да се код њега

налазе 3 манастира.²⁵ Очигледно је да се насеље Ресав налазило у непосредној близини истоименог манастира и да су га аустријски пописивачи поистоветили са манастиром. Далеко најближе насеље манастиру, за које знамо из следећих пописа са почетка XVIII века, је управо Орашје које је уз то и највеће - управо као што је случај са Ресавом из пописа из 1718. године. Мислимо да је јасно да је насеље Ресав исто што и Орашје а управо нам то још једном потврђује да је Орашје било у непосредној близини самог манастира.

Са друге стране Буковац је село у клисури са обе стране Ресаве недалеко од манастира. Један од сеоских потеса је и Орашје где се налази и гробље. У сеоском атару се налазе остаци цркава Св. Тројице и Св. Јована Златоустог. По мишљењу С. Мијатовића сасвим је могуће да је Буковац био прђавор Манасије.²⁶ Буковац је 1863. године имао обиље воденица (14 учесника у воденицама, 5 учесника у ваљалицама и и 6 учесника у ваљалицама и воденицама).²⁷

У области Ресави је из села Буковице 1467. године било 8 војнука и 15 јамака,²⁸ из села Миланковца 4 војнука и 11 јамака²⁹ и из села Горњи Срњак 6 војнука и 14 јамака.³⁰ На основу пописа из 1741. године знамо да су села Срњак и Горњи Срњак била у близини села Жидиља а ово није далеко од Буковца.³¹ У области Лучица из села Буковице био је један војнук са два јамака.³² Интересантно је да село Буковица у Ресави има

²¹ Г. Витковић, Извештај написао Максим Радковић ексарх београдске митрополије, Гласник СУД 56, Београд 1884, 152

²² Г. Витковић, Извештај написао Максим Радковић ексарх београдске митрополије, Гласник СУД 56, Београд 1884, 291

²³ Г. Витковић, Извештај написао Максим Радковић ексарх београдске митрополије, Гласник СУД 56, Београд 1884, 152–153

²⁴ Д. Пантелић, Попис пограничних нахија Србије после Пожаревачког мира, Споменик ХСВИ, Београд 1948, 21

²⁵ Д. Пантелић, Попис пограничних нахија Србије после Пожаревачког мира, Споменик ХСВИ, Београд 1948, 21

²⁶ С. М. Мијатовић, Ресав, Насеља књ. 26, Београд 1930, 190

²⁷ Б. Перуничкић, Државни попис у Горњој Ресави 1863. године, Београд 1990, 78

²⁸ М. Стојаковић, Браничевски тефтер - Поименични попис покрајине Браничево из 1467. године, Београд 1987, 263–264

²⁹ М. Стојаковић, Браничевски тефтер - Поименични попис покрајине Браничево из 1467. године, Београд 1987, 262–263

³⁰ М. Стојаковић, Браничевски тефтер - Поименични попис покрајине Браничево из 1467. године, Београд 1987, 264–265

³¹ Р. Тричковић, „Ђуприја и средње Поморавље до Првог српског устанка“, у: Бој на Иванковцу, Београд 1979, 99. У селу Жидиљу се 1741. године налазио манастир Св. Пантелејмона. Исто, 100; Срњак се 1783. године налазио на путу између Војника и Ресавице. Д. Пантелић, Ухођење Србије пред Кочину Крајину, Глас СКА СЛП, Београд 1933, 129

³² М. Стојаковић, Браничевски тефтер - Поименични попис покрајине Браничево из 1467. године, Београд 1987, 267

мезру Миланковац (које има рајински млин са 2 жрвња).³³ Не упуштајући се сада у распоред војнука у Ресави по попису из 1467. године лако је уочити да су они углавном концентрисани око саме тврђаве Ресаве. Од насеља које данас можемо да убицирамо једини изузетак је Свилајнац. Због тога сматрамо да је војничко село Буковица данашњи Буковац код Манасије и да то није исто село са Буковицом која се налазила у атару данашњег села Гложана. У осталом по подацима Р. Тричковић у XVIII веку су се у Ресави у једном тренутку истовремено налазила чак три села са именом Буковица или Буковац.

Интересантно је да је манастир Манасија 1863. године имао механу са три дућана у Војнику. Поред тога велики виноград од 11 мотика је такође био у атару војничком а мали виноград од 5 мотика код Беле цркве.³⁴ Са друге стране премда у Буковцу скоро свака кућа има виноград величине 1 до 4 мотике³⁵ Манасија нема у том селу виноград већ у Војнику. Војнику су приватни виногради по правилу већи од 4 мотике - већина има винограде величине 6 до 8 мотика а многи имају и веће. Значи - Војник је далеко погоднији за винограде од Буковца. Војник је погодан и за тржишну производњу поврћа што са Буковцем (који се налази у клисури) није случај а не заборавимо да се у Орашју 1467. године веома много гајило поврће за продају. Поред тога, јасно је да је Војник неупоредиво погоднији као пазарно место од Буковца и зато Манасија у њему има механу и дућане (чак 3) а не у Буковцу.

У време настајања варошице Деспотовац село Војник било удаљено око 2 км више у брду док је варошица била у ресавској равници. И данас постоје и Деспотовац и Војник. Нагласимо и да у атару Деспотовца постоји потес Орашје.³⁶ Као што смо видели не постоји ни један извор који у првој половини XVIII века спомиње село Војник.

Споменимо, на крају, и шта је од непокретног имања имао манастир Манасија 1836. године. Испод села Војника имао је једну воденица на Ресави са 5 витла и једну ваљавицу.

До воденице имао је један хан који је садржао 2 дућана, једну механу и још 3 просторије. До воденице је постојала и кућа за грнчарницу. Манастир је поседовао и пола воденице у Миливи. „Више манастира“ је имао једно воденичиште, 2 винограда од 20 мотике и један заборложени виноград у Враштанцу, затим 1500 стабала шљива, 36 дана ораће земље и 100 коса ливаде код Враже баре. Манасија је у Орашју имала један браник по ком се косило а у селу Војнику једну башту на кованлуку. Коначно у старом селу Буковцу манастир је имао један шљивар са 40 старих стабала.³⁷

Из свега напред изнетог сматрамо да са великом поузданошћу можемо рећи да се некадашње Орашје налазило у атару данашње варошице Деспотовац.

За даља истраживања остаје да се утврди када је у XVIII веку Орашје променило име у Војник. За сада најстарији податак смо нашли у аустријском обавештајном извештају из 1783. године где се спомиње село Војник у коме је тада било 30 хришћанских кућа и које се налазило на путу из Свилајнца за Стрмостен.³⁸

³³ М. Стојаковић, Браничевски тефтер - Поименични попис покрајине Браничево из 1467. године, Београд 1987, 145

³⁴ Б. Перуничић, Државни попис у Горњој Ресави 1863. године, Београд 1990, 78

³⁵ Буковица је имала врло много богатих појединаца, пре свега захваљујући воденицама и ваљарицама, али готово нико од њих нема виноград већи од 4 мотике.

³⁶ С. М. Мијатовић, Ресави, Насеља књ. 26, Београд 1930, 190

³⁷ Н. Ђокић, Q. Поповић, Браничевска епархија у првој половини XIX века, Пожаревац 2005, 266

³⁸ Д. Пантелић, Ухођење Србије пред Кочину Крајину, Глас СКА СЛП, Београд 1933, 129

Summary